

Demokratikleşme Dalgası ve Münazarat

Bünyamin Duran

[Prof. Dr. Celal Bayar Üniversitesi, Öğretim Üyesi]

21. yüzyılın başlarında ülkemiz bir taraftan demokratikleşme sürecini iyileştirmek, kaliteli bir siyasi rejim kurmak, diğer taraftan tarihi misyonu gereği uluslararası toplumda etkin bir rol oynamak çabası içindedir. Bu süreçte en önemli ve en acil iş demokratik değerlere dayalı, evrensel ahlaki ilkeleri içeren, kendi referans kaynaklarımızla barışık, gelişmeci, hürriyetçi, diyalog ve ittifaklara açık, çok kültürlülüğü ve çok dinliliği mümkün kılan bir anayasa yapmaktır. Bu anayasa ilkelerinin kalıcı ve sağlıklı bir genel ortak sözleşme ilkeleri olabilmesi için bir taraftan diğer toplumların tecrübelerini dikkate alarak, diğer taraftan da kendi topraklarımızın bağrından çıkmış değerleri dikkate alarak hazırlanması gerekir. Daha önce başka bir çalışmada ifade ettiğim gibi yeni anayasa, 'klasikle modernin sentezi olarak post-modern; sekülerle dini değerlerin sentezi olarak post-seküler' bir özellikte olmalıdır. Bu özelliklerde bir anayasa yapımında Bediüzzaman'ın Münazarat adlı çalışmasında geliştirdiği ilkelerin son derece önemli olduğu inancındayım. Bu ilkeler aşağıda inceleneceği gibi hem gelenekten yararlanacağımız ilkeleri hem de modern zamanlardan yararlanacağımız ilkeleri bize vermektedir. Gerçekten Bediüzzaman Münazarat adlı eserini tam da içinde bulunduğunuz dönem gibi bir dönemde yazmıştı: Osmanlı toplumu ikinci demokratikleşme dalgasını yaşıyordu. Birinci demokratikleşme dalgası yaklaşık 30 küsur yıl önce başlamış, ancak toplumsal ortamın ve uluslararası konjonktürün tam müsait olmaması nedeniyle çok kısa sürmüştü. İkinci demokratikleşme dalgası Bediüzzaman'ın da tam merkezinde yer aldığı bir dalgaydı. Birinci dalganın sona erdirilmesinde kilit rol oynayan

Her çağın kendine özgü bir paradigması varsa her âlimin de kendine özgü bir çağı okuyuş tarzı olmalıdır. Gazali kendi çağını nasıl özgün bir şekilde okumuş ve yorumlarını o okumaya göre yapmışsa Bediüzzaman da bambaşka bir yörüneye giren modern çağı kendine özgü bir tarzda okumuş ve yorumlarını o perspektiften yapmıştır.

İkinci Abdülhamit ikinci dalğanın başlamasında da kilit rol oynamış, meşrutî (demokratik) düzene geçmeye razı olmuştu. Demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasi partiler kurulmuş, serbest seçimlere gidilmiş ve yeni bir parlamenter demokratik rejime geçilmişti. Tam bu süreçte zihinler şüphelerle doluydu; acaba demokrasinin İslami meşruiyeti var mıydı? Demokrasinin temel ilkeleri nelerdi? Demokrasinin sağladığı özgürlük zararlı olabilir miydi? Demokrasi ekonomik ve sosyal gelişmemize katkı sağlayabilir miydi? Demokraside her dini ve kültür unsurlarının parlamentoda temsili söz konusu olacaktı, bu Osmanlı için sağlıklı olabilir miydi? Demokraside vatandaşlar eşit olacaktı, bu ise azınlıkların vali ve kaymakam olmasına imkan verecekti, bu nasıl olacaktı? Bir Ermeni vali olabilir miydi? Keza herkes eşit şartlarda asker olacaktı, gayr-i Müslimlerin askerliği kabul edilebilir miydi? Demokrasi neredeyse sivil toplum demektî, bürokrasi dinin koruma ve yayılması faaliyetini sivil topluma terk edecekti, bu dini zayıflatmaz mıydı? Keza parlamentoda kanuni düzenlemeler yapılacaktı, bu meşru olabilir miydi?

Bediüzzaman Münazarat adlı kitabında bütün bu soruları ele almış ve her bir soruya doyurucu cevap vermiştir. Biz burada bunları kısa kısa inceleyerek anayasa faaliyeti içinde bulunan parlamenterlerimize yardımcı olmaya çalışalım.

Bediüzzaman'ın "Meşru Demokrasi" modeli

Bediüzzaman'ın hareket noktası çağın ulaştığı seviye ve genel toplumsal eğilimdir. Bir kere her çağın kendisine özgü bir paradigması (ilcaat da diyebiliriz) vardır. Her çağda belli değerler ön plana çıkar, daha önceki çağda baskın olan değerler bu çağda gerilere düşerek yerini başka değerlere terk ederler. Buna göre her çağda ilişkiler ve düşünce setleri de baskın olan değerlere göre değişir. Orta Çağ'da baskın olan değerler daha fazla dini ve ahlaki değerlerdi, dolayısıyla çağı şekillendiren temel dinamik dini ve ahlaki dinamiklerdi. Buna karşılık modern çağda dini ve ahlaki değerler yerini ekonomik gelişme, ya da kişisel ekonomik refah, bireysel özgürlük, toplumun siyasete katılması, toplumsal güçlerin farklı kesimler tarafından paylaşılması gibi değerlere terk etmiştir. Dini değerlerin etkin olduğu çağ ya da çağlarda bireysel ve toplumsal ilişkileri belirleyen temel dinamik dini ilkeler olurken, daha sonra ekonomik ilişkiler, politik ittifaklar, güvenlik ve ideolojik bloklar gibi seküler faktörler olmuştur. Dinin temel belirleyici faktör olduğu dönemlerdeki ilişkilere bakışla, dinin geri planlara düştüğü dönemlerdeki ilişkilere bakış açıları ister istemez farklılaşacaktır. Dini dönemlerdeki yorumlar daha fazla din eksenli olurken, seküler dönemlerdeki yorumlar, ekonomi, politika ve güvenlik eksenli olacaktır.

Bediüzzaman'ın modern çağı okuması

Her çağın kendine özgü bir paradigması varsa her âlimin de kendine özgü bir çağı okuyuş tarzı olmalıdır. Gazali kendi çağını nasıl özgün bir şekilde okumuş ve yorumlarını o okumaya göre yapmışsa Bediüzzaman da bambaşka bir yörüneye giren modern çağı kendine özgü bir tarzda okumuş ve yorumlarını o perspektiften yapmıştır.

Bediüzzaman'ın en dikkate değer yanlarından biri kendi toplumuna çok eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşabilmesi; hemen her değeri yeniden sorgulayıp kritik edebilmesiydi. Ona göre eski çağlar gücün, hissiyatın, kişisel baskı ve otoritenin, şeyhliğin, ağalığın hâkim olduğu çağlardı. Bireyin toplum içindeki yeri hemen hemen hiç yoktu; bireyler ağalarının, şeyhlerinin, hocalarının etrafında anlamsız birer araç düzeyine indirgenmiş varlıklardı. Bilim sektörü otoriter bir üsluba sahipti; sıradan gerçeklikler mutlak evrensel, tartışılmaz gerçekmiş gibi sunuluyor; herkesin onlara eleştirisiz teslim olması isteniyordu; teslim olmayıp eleştirmeye kalkanlar toplum dışına itiliyordu. Şeyhler kendi makam ve faziletlerini etrafındaki insanları tahakküm altına alma vasıtası olarak kullanıyordu; adeta insanların hürriyet alanları ortadan kaldırılıyordu. Politik hükümetler maşeri vicdanlara dayanmadığından belli insanların keyfine, heva ve heveslerine bırakılıyor ve toplumun enerjisi boşa harcanıyordu.

Ama şimdi yepyeni bir toplumsal iklim doğuyordu: Bu iklim politikada tüm insanların yönetime katılımını; bilimde gerçek hakikatin serbestçe araştırılmasını; ekonomide herkesin enerjisini sonuna kadar kullanmasını öngörüyor ve bireylere kendi kabiliyet ve istidadını özgürce sonuna kadar geliştirmesine imkân sağlıyordu. Bu toplumsal iklimin adı “meşrutiyet-i meşrua” idi. Bu durumda artık birey sadece bir araç olmayacak, kendi başına bir aktör olacaktı.

Ancak bu ideal toplum modeline Müslümanlar nasıl intibak edebilecekti? Her taraf yine tuzaklarla doluydu.

Bediüzzaman, bu model çerçevesinde bir “açık toplum” kurma şevk ve heyecanıyla yollara düşüyor ve ilk iş olarak kendi vatandaşlarını bu modele ikna etme faaliyetlerine girişiyor, Münazarat adlı kitabını bu amaçla yazıyordu.

Şimdi, sırasıyla Bediüzzaman'ın Osmanlı toplumunun demokrasi öncesi ve demokrasi sonrası fotoğrafına yaklaşımını; demokratik değerlere verdiği önemi ve en sonunda da çok-kültürlü ve çok-dinli bir toplumda demokratik değerlere dayalı bir “açık toplum” kurulup kurulamayacağına imkânını Münazarat kitabına dayanarak inceleyelim.

Müstebit liderlik

Bediüzzaman büyük bir cesaretle ilk olarak içinde bulunduğu toplumun çok boyutlu bir fotoğrafını çeker. Ancak fotoğraf hiç de hoş olmayan manzara ile doludur: Hayatın her alanı çeşit çeşit istibdat ve otoriter davranış ve tutum tarafından işgal edilmiştir. Politik sektörlerden, bilim ve din sektörüne, kabile ve aşiret sektöründen aile sektörüne kadar her alan otoriter davranışların ağır baskısı altındadır. Aslında bu insanlığın tabiatında olan bir köklü eğilimdi, tarihin derinliklerinden çıkıp geliyordu; vahiy yoluyla biraz dizginlenmişse de fırsat bulur bulmaz otoriter eğilimler yeniden her tarafı kuşatmış ve uzun müddet etkisini sürdürmüştü.

Müstebitlik ya da despotik eğilimler insanlığın hayvani tabiatının bir özelliği idi; zavallı koyunları parçalamaktan haz duyan kurt gibi güçsüzü baskı altında tutma ve ezme istibdatın esas kanunuydu.

İşin ilginç tarafı İslam tarihi de kendini bu hastalıktan kurtaramamıştı: İslam yeryüzüne inerek despotik eğilimleri baskı altına almış, zayıf ve güçsüzlerin nefes almasını sağlamıştı; ama yönetim şeklinin zaman ve mekânın etkisiyle hilafetten saltana dönüşmesiyle istibdat yeniden varlığını hissettirmeye

Bediüzzaman'ın Osmanlı toplumunun demokrasi öncesi ve demokrasi sonrası fotoğrafına yaklaşımını; demokratik değerlere verdiği önemi ve en sonunda da çok-kültürlü ve çok-dinli bir toplumda demokratik değerlere dayalı bir “açık toplum” kurulup kurulamayacağına imkânını Münazarat kitabına dayanarak inceleyelim.

Bediüzzaman'a göre istibdat çok farklı kisveler altında hayatımıza musallat olmuştur: Âlim ilmini kullanarak, şeyh asalet ya da makamını kullanarak, ağa ağalığını kullanarak insanlara tahakküm kuruyordu. Osmanlı insanının asıl hastalığı çok farklı şekiller ve adlar altında hüküm süren istibdatlardı. Ama doğal olarak bütün bunlar hükümetlerin istibdadından; yani "kapalı toplum" yapısından kaynaklanıyordu.

başlamış, Yezid'in zamanında iyice çekilmez hale gelince Hz Hüseyin'in hürriyet kılıcıyla dizginlenmeye çalışılmıştı, ama sonuçta kaybeden hürriyet tarafı olmuştu. "Kapalı toplum" eğilimi saltanattan güç alarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştü. Şimdilerde ise başta hükümet olmak üzere toplumun tüm kesimlerinde egemen ve belirleyici, hatta herkesin damarlarına sirayet eden zehirleyen bir bela şeklinde duruyordu.

Bediüzzaman'a göre istibdat çok farklı kisveler altında hayatımıza musallat olmuştur: Âlim ilmini kullanarak, şeyh asalet ya da makamını kullanarak, ağa ağalığını kullanarak insanlara tahakküm kuruyordu. Osmanlı insanının asıl hastalığı çok farklı şekiller ve adlar altında hüküm süren istibdatlardı. Ama doğal olarak bütün bunlar hükümetlerin istibdadından; yani "kapalı toplum" yapısından kaynaklanıyordu.

Bediüzzaman'a göre otoriter ve müstebit liderler etrafındaki insanları aşağılama, ezme ve onları köleleştirmeden haz duyarlardı. Bu tip toplumlarda sadece lider kabiliyet ve kapasite sahibi, akıllı ve bilgiliydi, geri kalanlar ise tamamen işe yaramaz insan birikintileriydi. Hepsi lider tarafından araçsallaştırılmış, makine haline getirilmiş birer robottular. Onların tek fonksiyonları reislerinin yükselmesi için basamak olmak, semirmesi için et ve kanlarını sunmaktı. Bediüzzaman'ın orijinal ifadesiyle "ağaları ve büyükleri, omuzlarına biner, ta yalnız (onlar) görünsün, onların etlerinden yer, ta (onlar) büyüsün(ler). O milletin gonca-misal istidâdâtı üzerine o reis perde olup ziyayı göstermiyor. Belki, yalnız o neşv-ü nemâ bulur, inkişaf eder, açılır." (Nursî, 1993, s.35) Tüm olumlu başarılar liderden çıkmakta, buna karşılık olumsuzluklar liderin etrafındaki insanların ihmali, akılsızlığı, yetersizliği ve cahilliğinden kaynaklanmaktaydı. Bediüzzaman'a göre böyle bir lider hakikaten büyük olamazdı, o küçüktü; etrafını ve milletini de küçük düşürüyordu. Tüm enerjisini etrafındaki insanların şevk ve gayretlerini kırmaya harcadıklarından bu tip ortamlarda zoraki bir işbirliği ve çalışma söz konusu olabilirdi. Böyle bir liderin etrafında olan insanlar da doğal olarak kendilerine verilen işleri sadece yapıyormuş gibi davranıyorlardı. Bu tip insanların etrafında sadece dalkavuk ve riyakâr insanlar kalabilirdi, adil ve kişilikli insanlar ya kendilerini kenara çekip ortalıkta görünmemeye çalışır, ya da uzaklaşıp giderdi. Tek kelimeyle bu tip liderler etrafındaki insanları ahlaksızlığa sürükleyen ve zorlayan ahlaksız tiplerdi.

Demokratik liderlik

Demokratik liderlik ise Bediüzzaman'a göre tamamen farklıydı. Bu tip liderler birincisinin aksine etrafındaki insanlara sevgiyle yaklaşır, onların omuzlarına basarak kendini yükseltme yerine onların yükselmesi için kendini basamak yapardı. Lider sürekli onların olumlu yanlarını vurgulayarak onları takdir ve tebrik ederek onların şevklerini kamçılırdı. Bu tip liderler, başarılarını etrafındaki insanlara, başarısızlıklarını ise kendisine mal ederdi.

İlmi istibdat

Bediüzzaman'a göre demokratik davranışlar sadece hükümetin vatandaş tarafından seçilmesi olayı değildi, bu bir ilkeler setiydi; tüm sektörlerin, organizasyonların ve bireylerin kendi davranışlarını demokratik değerlere göre yeniden dizayn etmesi gerekiyordu. (Nursî, 1993, s.35) Devlet yönetiminin oto-

riter ve despotik olması ne kadar olumsuz ve yıkıcı bir şey ise ilim alanındaki otoriterlik de aynı derecede yıkıcıydı. Mesela ilim sektörü de kendisini yeniden çek etmeli ve tüm yapılanmasını demokratik değerlere göre yeniden dizayn etmeliydi. Çünkü ona göre İslam tarihinde fundamentalist ve aşırı akımların doğmasının nedenlerinden biri Müslüman ilim adamlarının ilimdeki istibdatları idi. Sadece belli kimseler ya da zaman ve mekân için geçerli olabilecek görüş ve içtihatların tüm zaman ve mekânlarda geçerli mutlak evrensel ilkeler gibi kabul edilip başkalarına dayatılması Mutezile, Cebriye, Mürchie, Mücessime gibi çok sayıda dalâlet fırkalarının ortaya çıkmasına neden olmuştu. Ama bilim sektörünün de demokratikleşmesi durumunda o fırkaların normalleşerek Ehl-i Sünnet'e girmemesi için hiç bir neden yoktu. Onun orijinal ifadesiyle "Meşrutiyet-i ilmiye (bilimsel demokrasi) hakkıyla teessüs etse, meyl-i taharri-i hakikatın imdadıyla, fûnûn-u sâdıkânın muavenetiyle, insafın yardımıyla şu frak-ı dâlle Ehl-i Sünnet ve Cemaate dâhil olacakları kaviyyen me'mûldür."

Bediüzzaman'a göre yeni bilim sektöründe eskiden olduğu gibi kişilerin sözlerine körü körüne güvenip onları sürekli tekrar etmekten ziyade gerçeği kaynağından araştırma söz konusuydu. Çünkü ona göre "zaman-ı meşrutiyetin zembereği, ruhu, kuvveti, hâkimi, ağası haktır, akıldır, marifettir, kânundur, efkâr-ı ammedir; kimin aklı keskin, kalbi parlak olursa, yalnız o yükselecektir. İlim yaşını aldıkça tezayüde, kuvvet ihtiyarlandıkça tenakus ettiklerinden, kuvvete istinad eden kurûn-u vustâ hükümetleri inkıza mahkûm olup, asr-ı hâzır hükümetleri ilme istinad ettiklerinden, Hızırvarî bir ömre mazhardırlar." (Nursi, 1993, s.33)

Bediüzzaman'a göre aynı ilkeler hükümet ya da devlet organizasyon şekli için de geçerlidir. Devlet ne kadar otoriter olursa toplumun gelişmesi de o ölçüde geri kalmış olur. Çünkü ona göre hürriyetle bireylerin ruhsal gelişmesi arasında doğrusal bir orantı vardır. Bir toplumda politik hürriyet ne ölçüde fazla ise bireylerin kabiliyet ve istidatlarının gelişme trendi de o ölçüde olumlu olur. İstibdadın egemen olduğu durumlarda ise her şey çürümeye ve kokuşmaya başlar.

Ona göre gerçekten istibdat tahakkümdür, keyfi muameledir, güce dayanan cebirdir, bir kişinin görüşüdür, su-i istimale gayet müsait bir zemindir. Zulmün temelidir, insanlığı mahvedicidir. İnsanı sefalet derelerinin en derinine yuvarlayan, İslam âlemini zillet ve sefaletle atan, düşmanlık duygularını uyandıran ve İslam'ı zehirleyen; hatta zehrini her şeye saçan, Müslümanlar arasında ihtilaflara neden olan bir felakettir.

İstibdat hastalıkları yanlış teşhistir

Bediüzzaman, istibdadın olumsuz ve yıkıcılığını anlatabilmek için ilginç bir örnek verir: Farz ediniz ki ben bir hekimim. Cıvardaki köylerde çeşit çeşit salgın hastalıklar var. Ben o hastalıkları yerinde gidip teşhis etmemişim, sadece yalancı ve dalavereci kişilerden bilgi almışım, ben onların her birine görmeden ilaç yazıyorum. Onlar o hastalıklardan şifa bulabilirler mi? Hazımsızlık çekene vitamin, vitaminsizlikten zayıf düşene hazım ilacı versem onları tedavi mi etmiş yoksa hastalıklarını daha ölümcül hale mi getirmiş olurum? İstibdat da böyle bir şeydir. Daha önce padişah mahpus gibi sarayından dışarı çıkmıyordu. Zavalı milletin halini bilmiyordu, ya da bilmek istemiyordu. Ya da heves ve keyfi tutumu milletin halinin kendisine anlatılmasına imkân vermiyordu. Vatandaşın

Bediüzzaman'a göre istibdat tahakkümdür, keyfi muameledir, güce dayanan cebirdir, bir kişinin görüşüdür, su-i istimale gayet müsait bir zemindir. Zulmün temelidir, insanlığı mahvedicidir. İnsanı sefalet derelerinin en derinine yuvarlayan, İslam âlemini zillet ve sefaletle atan, düşmanlık duygularını uyandıran ve İslam'ı zehirleyen; hatta zehrini her şeye saçan, Müslümanlar arasında ihtilaflara neden olan bir felakettir.

*Ona göre de-
mokrasinin ruhu
şeriatın üretil-
mişti; demokrasi-
nin yaşayabilmesi
için İslamî ahlaka
ihtiyacı vardı.*

*Tam şeriatı iste-
yerek demokrasiye
karşı çıkan muhali
talep ediyordu.
Muhali talep
etmek ise kendine
fenalık yapmak-
tan başka bir şey
değildi.*

problemleri için üretilen çözümler hastalığın teşhisi konmadan yazılan reçete gibiydi.

Oysa demokrasi, kuvvet yerine Hakk'ın, cehalet yerine bilginin, kin ve düşmanlık yerine sevginin, keyfilik ve şahsiyetçilik yerine objektif kanunun ikame edilmesi, sosyal ve siyasal hayatın bu ilkeler çerçevesinde dizayn edilmesiydi. Aynı şekilde tüm kararların, keyfi ve kişisel heveslere göre değil, kolektif bilgi ve hikmete dayalı kurum ve kurullarla istişare edilerek alınması ve uygulanmasıydı.

Demokrasinin ruhu şeriatındır

Ona göre demokrasinin ruhu şeriatın üretilmişti; demokrasinin yaşayabilmesi için İslamî ahlaka ihtiyacı vardı. Bediüzzaman bu konuda çok realistti; şekilci bir şeriat fanatiği değildi; şeriatın politik cephesinin belli bir formunun olmadığı zaman ve şartlara göre çeşitli formlar alabileceğinin bilinci içindeydi. Şeriata muvafık olmayan yönleri olamaz mıydı demokrasinin? Olabilirdi, bu gayet normal ve doğal bir şeydi. Hangi şey vardı ki yüzde yüz şeriata muvafıktı? Hangi insan vardı ki pür şeriatı yaşayabiliyordu? Bu konuda uçukluğa, fanatikliğe gerek yoktu; hükümet de insanlardan oluşuyor ve dolayısıyla günahlardan kendini kurtaramıyordu. Günahsız, tertemiz ve pür akla dayanan bir hükümet ya da devlet ancak Eflatun'un cumhuriyetinde olabilirdi. O da gerçek hayatta değil ancak hayalde vücut bulabilirdi. (Nursî, 1993, s.39) Tam şeriatı isteyerek demokrasiye karşı çıkan muhali talep ediyordu. Muhali talep etmek ise kendine fenalık yapmaktan başka bir şey değildi. Bir uçurumdan kendini aşağı atan birinin akıbeti parça parça olmaktır. Çünkü bu tip insanların istediği şey masum bir hükümettir (rejim). Oysa şimdi bir şahıs bile masum olamaz, kaldı ki zerreleri günahlardan mürekkep olan bir hükümet masum olsun. Öyleyse hükümeti değerlendirmek için elimizdeki kriter hükümetin olumlu yönüyle olumsuz yönüne bakmaktır. Değilse olumsuz hükümet sadece mantıkta olabilecek bir muhal-i adidir. Bediüzzaman bu tip doyumsuz ve ölçsüz insanlara "ben bu adamlara anarşist nazarıyla bakıyorum, zira onlardan birisi bin sene yaşasa mümkün hükümetlerin hiç birini beğenmeyecek ve içindeki bozgunculukla her birini bozmaya çalışacak" demektedir. (Nursî, 1993, s.51) Oysa ona göre demokrasi şeriatın bir parmak uzaksa istibdat rejimi yüz arşın uzaktı. Çünkü demokraside tüm bireylerin görüş ve eğilimi birleşmekle kopmaz, esnetilemez bir halat oluşturmaktadırlar. İcma-ı ümmet bir yakın delildir, cumhurun re'yi esastır. Toplumun genel eğilimi muteber ve muhteremdir. (Nursî, 1993, s.40)

Demokrasi Asya Kıtasını Şahlandıracaktır

Bediüzzaman'a göre meşru demokrasi sadece insan bireylerinin özgür olmasını sağlamayacak, aynı zamanda toplumun hatta belli bir kıtanın ekonomik olarak gelişmesini de sağlayacaktı. Despotizme, keyfi karar ve iradelerle, bilim ve hikmet dışı eğilimlere dayanan bir toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesi ve varlığını istikrarlı bir şekilde devam ettirmesi mümkün değildi. Özellikle İslam toplumlarının sosyo-ekonomik gelişmesi her türlü istibdat ve baskıdan uzak İslamî hürriyet ve şura ile mümkündü.

Gerçekten Bediüzzaman ve benzeri şahsiyetler İslam toplumlarının ve genel olarak Asya kıtasının geri kalmasının esas nedenini gerekli hürriyet ve

şura kurumlarını geliştirememiş olmalarına bağlarlar: "...mana-yı meşrutiyete iptilâ ve muhabbetimin sebebi şudur ki: Asya'nın ve âlem-i İslâm'ın istikbalde terakkisinin birinci kapısı meşrutiyet-i meşrua ve şeriat dairesindeki hürriyettir. Ve talih ve taht ve baht-ı İslâm'ın anahtarı da meşrutiyetteki şuradır." "Müslümanların hayat-ı içtimaiyye-i İslamiyye'deki saadetlerinin anahtarı, meşveret-i şeriyedir. Ve emruhum şura beynehüm (Şura suresi, 42/38) ayet-i kerimesi, şurayı esas olarak emrediyor. Evet, nasıl ki, nev-i beşerdeki telâhuk-u efkâr ünvanı altında asırlar ve zamanların tarih vasıtasıyla birbiriyle meşvereti, bütün beşeriyetin terakkiyatı ve fûnunun esası olduğu gibi, en büyük kıta olan Asya'nın en geri kalmasının bir sebebi, o şurâ-yı hakikiyeyi yapmamasıdır." (Nursî, 1993, s.23-24)

Münazarat Çok-Kültürlü ve Çok-Dinli Bir Toplum Modeli Sunar

Şimdiye kadar anlatılanlar homojen bir toplumda, yani tek kültürlü ya da tek dinli bir toplumda kurulabilecek bir açık toplum modeliydi. Ancak bu modelin çok-kültürlü ve çok-dinli bir toplumda "açık toplum"a imkan verip vermediği açık değildi. Şayet bu model sadece mono kültür için ya da tek dinli bir toplum için bir model olma iddiası taşıyorsa belli ölçüde olumlu bir şey olmakla birlikte yine de evrensel bir model olma özelliği taşıyamazdı. Bu modelin aynı zamanda çok-kültürlü ve çok-dinli topluma uygulanabilirliği de o ölçüde hayati idi. Aşağıda Bediüzzaman'ın "açık toplum" modelinin çok-kültürlü ve çok-dinli bir toplumda geçerli olup olmadığını Münazarat'a dayanarak inceleyelim.

İlk olarak Bediüzzaman'ın yaşadığı toplumun genel özelliklerine ve karşı karşıya kaldığı problemlere göz atalım.

Bediüzzaman çok kültürlü ve çok dinli bir cihan devletinde hayata gözlerini açmış biri idi. Klasik dönem diyebileceğimiz demokrasi öncesi dönemde dini çoğulculuktan kaynaklanan problemler optimum diyebileceğimiz bir tarzda çözülmüştü. Millet sistemi içinde her din özgürce kendi aidiyetini ve varlığını koruyabilmişti. Ancak hayatın giderek sekülerleşmesi ve dinden bağımsızlaşması devlet-toplum-din ilişkisini klasik dönemlerdeki ilişkilerden önemli ölçüde farklılaştırmıştı. Klasik dönemdeki kurumlar artık modern dönemde işlemez hale gelmişti. Şimdi yeni bir parlamenter sisteme geçilmiş, vatandaşlara eşit haklar verilmiş, her din mensubunun dinine bakılmaksızın devlet faaliyetlerine eşitçe katılması, devletin harcama giderlerini eşitçe paylaşması gibi modern uygulamaya başlanmıştı.

Böyle bir ortamda asıl problem mevcut Kurani nasların nasıl yorumlanacağı, çok-kültürlü toplum modelinin İslami naslara nasıl uydurulacağı, ya da İslami nasların bu yeni durumu nasıl meşrulaştıracağıydı.

Bediüzzaman'ın yeni durumu okumasının ilk tezahürü toplumlar arası ilişkilerin daha önceki olduğu gibi din eksenli değil daha fazla ekonomi-bilim ve medeniyet eksenli olduğu şeklindeydi. Ona göre yeni dönemde din eksenli dostluk ve düşmanlıktan ziyade ekonomi ve politika eksenli dostluk ve düşmanlık söz konusu olmaya başlamıştı. Böyle bir yapılanma karşısında doğal olarak insanlar, toplumlar ve milletlerarası ilişkilere bakış da kendiliğinden de-

Bediüzzaman çok kültürlü ve çok dinli bir cihan devletinde hayata gözlerini açmış biri idi. Klasik dönem diyebileceğimiz demokrasi öncesi dönemde dini çoğulculuktan kaynaklanan problemler optimum diyebileceğimiz bir tarzda çözülmüştü. Millet sistemi içinde her din özgürce kendi aidiyetini ve varlığını koruyabilmişti. Ancak hayatın giderek sekülerleşmesi ve dinden bağımsızlaşması devlet-toplum-din ilişkisini klasik dönemlerdeki ilişkilerden önemli ölçüde farklılaştırmıştı.

Gayr-ı Müslimlerle nasıl eşit olacağız? sorusuna karşı çok kültürlü ve çok dinli bir toplumun âlimi edasıyla şu enteresan cevabı verecekti: Eşitlik, fazilet ve şerefte değildi; hukuktaydı. Hukuk önünde ise, şah ve geda birdi. Acaba bir şeriat "Karıncaya bilerek ayak basmayınız..." dese, tazibinden menetse, nasıl benî-âdemin hukukunu ihmâl edebilirdi? (Nursî, 1993, s.66)

ğışecekti.

Gayr-ı Müslimlerle nasıl eşit olacağız? sorusuna karşı çok kültürlü ve çok dinli bir toplumun âlimi edasıyla şu enteresan cevabı verecekti: Eşitlik, fazilet ve şerefte değildi; hukuktaydı. Hukuk önünde ise, şah ve geda birdi. Acaba bir şeriat "Karıncaya bilerek ayak basmayınız..." dese, tazibinden menetse, nasıl benî-âdemin hukukunu ihmâl edebilirdi? (Nursî, 1993, s.66)

Bu bakış açısı değişikliğinin ikinci önemli tezahürü uluslararası ilişkilerde "mütekabiliyet" esasının devreye girmesiydi. Buna göre Osmanlı toplumu içinde yaşayan Hıristiyan ve Yahudilerin durumu, hukuki statüsü, demokratik davranışları "mütekabiliyet" ilkesi çerçevesinde değerlendirilmeliydi. Gerçekten burada Bediüzzaman son derece hayati bir içtihatla bulunmaktadır: Uluslararası ilişkilerde esas olan ilke mütekabiliyet ilkesidir. Yani Hıristiyan toplumların Müslüman bireylere verdikleri hukukun aynısının İslam toplumları içinde yaşayan Hıristiyanlara da verilmesinin gerekliliği. Bediüzzaman İslam toplumları içinde yaşayan gayr-i Müslimlerle ilişkilerin sadece dini boyutu olan yalın bir konu olmadığını farkındadır, ona göre bu ilişki son derece karmaşık; dini, sosyal, ekonomik, politik, hatta diplomatik ilişkiler yumağıdır.

Ona göre özellikle Doğu bölgelerindeki Müslüman toplumlar beraber yaşadıkları ve komşuları olan Ermenilerle dost olmaya mecburdurlar. Çünkü Ermeniler Müslümanlarla komşudurlar, komşuluk dostluğun komşusudur. Ayrıca Ermeniler millet olarak uyanmış ve ekonomide, bilimde, politikada ve kültürde gelişmişlerdir. Sadece Osmanlı topraklarında yaşamamaktalar, dünyanın dört bir yanına dağılmışlardır. Dünyanın gelişmiş ülkelerindeki gelişme tohumlarını toplamışlar, onları getirip Osmanlı ülkesine dikeceklerdir. Henüz bilim ve teknolojiye geri olan Müslüman ahaliyi ekonomik ve teknolojik gelişmeye mecbur edecekler ve ayrıca Müslümanlar arasında müsbet milliyet duygusunun gelişmesini de sağlayacaklardır. Bu nedenlerle onlarla Müslümanlar ittifak etmek zorundadır. Bediüzzaman'a göre düşmanımız ve bizi mahveden şey, cehalet ağa, cehaletin oğlu zaruret efendi ve onun torunu husumet beydir. (Nursî, 1993, s.68)

Dikkat edileceği gibi Bediüzzaman Ermenilerle ilişkileri sadece onların zimmilik statüsü bağlamında değerlendirmeyi, ondan çok ötede başka bağlamları dikkate alarak değerlendirir. Ermenilere verilecek bir birim hukuk, dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Müslümanlara on birim hukukun verilmesine neden olacaktır; bu nedenle onlara bu ilave hukuku vermektan kaçınmamalıyız.

O zaman Bediüzzaman'a göre bu yeni durumda gayr-i Müslimlerle nasıl bir ilişki içinde bulunmalıyız?

Yahudi ve Hıristiyanlarla dostluk

İlk olarak Bediüzzaman üslup üzerinde durur. Hıristiyan ve Yahudilerle ilişkilerimizde onları incitecek kavramlardan kaçınmamız gerektiğini hatırlatır. Kamu alanındaki ilişki ve üslubumuzla ferdi ve itikadî alandaki üslubumuzun farklılaşması gerektiğini vurgular. Ehl-i Kitab'a neden kafır demeyelim? diyenlere karşı, kör bir insana 'hey kör!' demediğimiz gibi diye cevap verir. Çünkü bu şekildeki bir hitapta bir eziyet ve bir aşağılama vardır. Oysa Hz. Peygamber "Kim bir zimmiye eziyet ederse bana eziyet etmiş olur" diyerek onlara eziyeti yasaklamıştır. İkinci olarak, küfrün iki manası vardır, birincisi Allah'ı inkar

etme manasınadır. Bu anlamda bizim Ehl- Kitab'a kafir dememiz doğru değildir ve onlara haksızlık yapmış oluruz. İkincisi Hz Peygamber ve İslam'ı kabul etmeme anlamındadır; bu anlamda onlara kafir deme hakkına sahibiz. Ancak örfen kafirden Allah'ı inkar manası anlaşıldığından bu şekilde hitapla onlara eziyet vermiş oluruz. Ayrıca itikad dairesiyle muamelat dairesini birbirine karıştırmamalıyız. (Nursi, 1993, s.71-72)

Ancak burada ister istemez zihinlere bazı sorular üşüşmektedir: Müslüman Hıristiyan'la nasıl dost olabilir? Böyle bir dostluğu men eden ayet yok mudur? Bediüzzaman'ın yukarıdaki sözleriyle aşağıdaki ayeti nasıl uzlaştıracamız?

“Ey inananlar! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğruya iletmez.” (5/51)

İlgili ayeti de Bediüzzaman çok-kültürlü ve çok-dinli toplumda “açık toplum” modeli çerçevesinde yorumlar.

1- İlgili ayet âm değil, mutlak, dolayısıyla takyid edilmesi mümkündür, zaman çok önemli bir müfessirdir, kaydını ortaya koyduğunda hiç kimse itiraz edemez.

2- Ayetin metni mütevatirdir; ama hangi manalara delalet edebileceği kesin olarak açık değildir, dolayısıyla tevیل ve tefsire açıktır,

3- Ayetteki nehyin illeti Yahudiyyet ve Nasraniyyettir, yani insanların sırf Yahudi ya da Hıristiyan olduklarından dolayı dost edilmelerini yasaklamaktadır,

4- İnsanlara olan sevgi zati değil, sıfatıdır; yani sevginin ve dostluğun kaynağı insanlardaki bazı olumlu sıfatlar ve özelliklerdir; dürüstlük, iffet, temizlik, sadakat gibi. Nitekim başka bir ayet iffetli Hıristiyan ve Yahudi kadınlarla Müslüman erkeklerin evlenebileceğini ifade ediyor. İffetli ve sadık bir Ehl-i Kitap eşi elbette eşini sevecektir.

5- Asr-i saadette din hayatın merkezindeydi, tüm aidiyetler, ilişkiler din eksenliydi. Tüm dostluk ve düşmanlık ilişkileri din tarafından belirleniyordu. Ancak zamanımızda dinin yerini ekonomi ve politika aldı, dostluk ve düşmanlıklar ekonomik refah ve politik güvenlik eksenli kuruluştur, dolayısıyla dostluklar ve düşmanlıklarda dini bir nitelik yoktur. (Nursi, 1993, s.70-71)

Görülebileceği gibi Bediüzzaman ilgili ayetleri yaşadığı zamanın perspektifiyle değerlendirmektedir. Onun yaşadığı toplum ekseriyeti Müslüman olmakla birlikte içinde Ermeni, Rum, Yahudi ve benzeri gayr-i Müslimlerin de bolca yaşadığı çok kültürlü ve çok dinli bir toplumdur. Toplum fertleri evlenme dâhil her türlü ekonomik, politik ve sosyal ilişki içinde bulunmaktadırlar. Çünkü aynı devletin vatandaşlarıdır. Sosyal ve ekonomik ilişkileri belirleyen set genel olarak dinden ziyade kişilerin sahip bulunduğu ahlaki vasıflardır. Güvenilir bir gayr-i Müslimle bir Müslüman çok rahat ticari ortaklık kurabilmekte, servetini ona teslim edebilmektedir. Aynı şekilde bir Müslüman erkek iffetli bir Hıristiyan hanımla aile olabilmekte, onu yürekten severken ondan çocuk sahibi olabilmektedir. Komşular arasındaki ilişkiler de bir dini aidiyetten ziyade güven ve yardımlaşma ilkesine dayanmaktadır. Bediüzzaman'ın başka bir yerde ifade ettiği gibi toplum fertleri itikadi alanla muamelat alanını birbirine karıştırmamalıdır, itikadi alanı kendi kontekstinde değerlendirip, kamu alanında (muamele alanı) kişilerin ahlaki kalitelerini dikkate almalıdır. (Nursi, 1993, s.70-71)

Sosyal ve ekonomik ilişkileri belirleyen set genel olarak dinden ziyade kişilerin sahip bulunduğu ahlaki vasıflardır. Güvenilir bir gayr-i Müslimle bir Müslüman çok rahat ticari ortaklık kurabilmekte, servetini ona teslim edebilmektedir. Aynı şekilde bir Müslüman erkek iffetli bir Hıristiyan hanımla aile olabilmekte, onu yürekten severken ondan çocuk sahibi olabilmektedir. Komşular arasındaki ilişkiler de bir dini aidiyetten ziyade güven ve yardımlaşma ilkesine dayanmaktadır.

Valilerin bazı görevlerinin dini görevler olduğu, bunu bir Hıristiyan vali tarafından nasıl yerine getirilebileceği, sorusuna karşı Bediüzzaman; demokratik bir toplumda hâkim olanın artık şahıs değil, efkar-i amme, yani kamuoyu olduğunu hatırlatır. O zaman Bediüzzaman'a göre tüm toplumsal ve dini müesseseler kamuoyunun ruhunu yansıtır tarzda organize edilmelidir. (Nursî, 1993, s79-80)

Ermenilerin vali olması

Gayr-i Müslimlerin toplumsal hayata katılmaları acaba temel insan hukuğu çerçevesinde mi kalacak, yoksa hayatın tüm alanlarında ortak bir pozisyon mu alacaktı? Bediüzzaman'ın bu soruya cevabı "Şimdi Ermeniler vali, kaymakam oluyorlar, nasıl olabilir?", itirazına verdiği cevapla veriyordu. Bediüzzaman, onların Müslüman toplumun içinde saatçi, makineci ve süpürgeci oldukları gibi vali ve kaymakam da olabileceklerini; çünkü yeni demokratik düzen içinde hâkim olan şeyin milletin hâkimiyeti olduğunu, hükümetin, bürokrasinin görevinin sadece hizmet olduğunu; demokrasi ilkelerinin iyi işlemesi durumunda vali ve kaymakamın reis değil, ücretli hizmetkar olacaklarını söyler. İslam toplumları içinde gayr-i Müslimlerin reis olamayacaklarını, ama hizmetkar olabileceklerini ifade eder. Hatta valilik ve kaymakamlığın bir riyaset ve ağalık makamı olduğu kabul edilse bile İslam toplumlarında gayr-i Müslimlerden üç bin kişinin reis ve ağa olması, dünyanın diğer toplumlarındaki Müslümanların üç yüz bininin reislik ve ağalığına neden olarsa bundan Müslümanların zararlı değil kazançlı çıkacağını söyler.

Valilerin bazı görevlerinin dini görevler olduğu, bunu bir Hıristiyan vali tarafından nasıl yerine getirilebileceği, sorusuna karşı Bediüzzaman; demokratik bir toplumda hâkim olanın artık şahıs değil, efkar-i amme, yani kamuoyu olduğunu hatırlatır. O zaman Bediüzzaman'a göre tüm toplumsal ve dini müesseseler kamuoyunun ruhunu yansıtır tarzda organize edilmelidir. (Nursî, 1993, s79-80)

Gayr-i Müslimlerden milletvekili olabilir mi?

Bu durumda zihinlerde başka bir soru canlanmaktadır: Gayr-i Müslimlerden milletvekili de olabilir mi? Yani gayr-i Müslimler yasama faaliyetine katılabilir mi?

Bediüzzaman'a aynı soru sorulmakta ve o şu şekilde cevaplamaktadır:

Evvelâ, meşverette hüküm ekserindir. Ekser ise, Müslüman'dır, parlamento üyelerinin altmıştan fazlası ulemaya mensuptur. Mebus hürdür, hiçbir tesir altında olmaması gerekir. Demek, hâkim ilâmdır.

İkinci olarak: Saati yapmakta veyahut makineyi tamir etmekte, sanatkâr bir Haço ve Berham'ın reyî muteberdir; bunu Şeriat reddetmez. Meclis-i Mebusan'daki siyasî meseleler ve iktisâdi konuların ekserisi bu kabilden olduğundan, reddetmemek lâzım gelir. Ammâ ahkâm ve hukuk ise, zâten tebeddül etmez; tatbikat ve tercihâtır ki, meşverete ihtiyaç gösterir. Mebusların vazifesi, o ahkâm ve hukuku sû-i istimâl etmemek ve bâzı kadî ve müftülerin hilelerine meydan vermemek için bâzı kânunları yapmak, etrâfına sur çevirmektir. Aslın tebdiline gîtmek olamaz; gidilse, intihardır.

Gayr-i Müslimlerin askerliği

"Gayr-i Müslimlerin askere alınması ve ellerine silah verilmesi nasıl olabilir?" diyenlere karşı ise Bediüzzaman şunları söyler: Askerlik bir kere kavga içindir. Dün siz (aşiret) o dehşetli ayı ile boğuşurken, kadınlar, çocuklar, çingeneler, köpekler size yardım ettiklerinde size ayıp mı oldu? İkinci olarak; Hz

Peygamberin, Arap müşriklerinden muahid ve halifleri vardı, onlarla birlikte savaşa giderdi. Şimdi Osmanlı'nın askere aldığı kişiler Müşrik değil Ehl-i kitap-tır, Ehl-i kitabın orduda toplu olmamaları şartıyla bulunmalarında bir mahsur yoktur. Üçüncü olarak; İslam devletlerinde (nadir de olsa) gayr-i Müslimler as-kere alınmıştır. Yeniçeri Ocağı buna şahittir. Dördüncüsü; neslen ve serveten geri kalmamızın nedeni askerliğin sadece Müslümanlara mahsus olmasıydı. Çün-kü kaç asır önce bile Müslümanların nüfusu kırk milyondan fazla idi. Gayr-i Müslimler ise ancak beş altı milyon civarındaydı. O zamanlarda servet ve ticaret Müslümanların elindeydi. Ama savaşlar nedeniyle biz hem nüfus olarak azaldık, hem de ekonomik olarak geriledik (yirmi milyona düştük) ve fakirleştik, onlar savaşlara katılmadığı için hem nüfusları arttı (on milyona çıktılar) hem de eko-nomik olarak geliştiler. Buna delil istersen Van'a git ve bir Müslüman'ın kapısını ve bir de Ermeni'nin kapısını çal, Müslüman'ın evinden iki zayıf genç çıkarken Ermeni'nin evinde gürbüz on sağlam delikanlı çıkacaktır. (Nursî, 1993, s.75-76)

Sonuç

Günümüzde mevcut dini cemaatler Bediüzzaman'ın genel olarak çer-çevesini çizdiği çok kültürlü toplumda beraber yaşama modelinden, sürekli yenilenebilir dini ve politik bir paradigma üretecek kapasiteye henüz ulaşama-mışlardır. Bununla birlikte ülkemizi yöneten politik liderliğin yaşanan acı tec-rübelerin de etkisiyle Bediüzzaman'ın Münazarat'ının içerdiği politik mesajın ruhunu kavramış gözükmektedir. Bu ülkemizin, bölgemizin hatta küremizin geleceği açısından çok önemli gelişme sayılmalıdır. Ancak işin teorik ve ameli hameleleri olan cemaat fertlerinde maalesef teorik ve entelektüel gelişme çok yavaş ilerlemektedir. İlginç bir şekilde cemaat çevrelerinde ekonomik ve tekno-lojik gelişmenin hızı çok yüksek olmasına rağmen entelektüel gelişmenin hızı düşüktür. Böyle olmasaydı şimdiye çok sayıda Münazarat'a dayalı siyaset teo-risi ve okulu kurulabilirdi. Her nedense cemaatler bir türlü esnaf ve teknisyen hareketi sınırlarını aşamamaktadırlar. Hatta cemaatlerin insanı korkutan tarafı entelektüel, filozofik, hatta teolojik bir derinleşme sürecine girmeden ekono-mik ve politik bir güç haline gelmeleridir. Bediüzzaman'ın öngördüğü filozofik ve entelektüel ikna kabiliyetiyle, özellikle seküler toplumla entelektüel bir kar-şılıklı etkileşim ve en sonunda onların en azından belli konularda ikna olmasını sağlamadan, en tehlikelisi ikna sürecini cemaatin vazgeçilmez en önemli bir temel ilkesi olarak görmeden; sadece ekonomik, politik ve teknik gücüyle rekabete katılmaları, eninde sonunda cemaatleri otoriter ve baskıcı birer monopol haline getirebilir.

Cemaatlerin var oluş nedenlerinden biri, belki en önemlisi, İslam toplu-munu her yönden geri bırakan otoriter tavır ve düşüncelere kökten karşı koy-mak ve hürriyetçi bir ortam üretmektir. Sosyal ve kültürel pozisyonları gereği bu hedefe doğru cemaatlerin önemli ölçüde yüklendikleri inkar edilemez. An-cak cemaatler şimdi yepyeni bir aşamaya evrilmiş bulunmaktadır. Bu aşama da cemaatlerin ya çıkış noktasının tam tersi bir karanlık ve kapalı toplum ze-minine yuvarlanması; ya da tüm imkânlarını şeffaf ve "açık toplum" kurma-ya sarf etmeleridir. Şeffaf ve açık toplumun tüm ipuçları ve referans noktaları Münazarat'ta mevcuttur. Yeniden Münazarat'a dönme zamanıdır.

Günümüzde mev-cut dini cemaatler Bediüzzaman'ın genel olarak çerçevesini çiz-diği çok kültürlü toplumda beraber yaşama mode-linden, sürekli yenilenebilir dini ve politik bir pa-radigma üretecek kapasiteye henüz ulaşamamışlardır. Bununla birlikte ülkemizi yöneten politik liderliğin yaşanan acı tecrü-belerin de etkisiyle Bediüzzaman'ın Münazarat'ının içerdiği politik mesajın ruhunu kavramış gözük-mektedir.

Demokratik değerlere dayalı, evrensel ahlaki ilkeleri içeren, kendi referans kaynaklarımızla barışık, gelişmeci, hürriyetçi, diyalog ve ittifaklara açık, çok kültürlülüğü ve çok dinliliği mümkün kılan bir anayasa yaşadığımız sürecin en acil işlerinden biridir.

Özet

Demokratik değerlere dayalı, evrensel ahlaki ilkeleri içeren, kendi referans kaynaklarımızla barışık, gelişmeci, hürriyetçi, diyalog ve ittifaklara açık, çok kültürlülüğü ve çok dinliliği mümkün kılan bir anayasa yaşadığımız sürecin en acil işlerinden biridir. Bediüzzaman'ın Münazarat adlı eseri, bu unsurlarla birlikte, hem gelenekten yararlanacağımız ilkeleri hem de modern zamanlardan yararlanacağımız ilkeleri bize vermektedir. Bu çalışmada Münazarat'ın demokratik bir anayasaya yapacağı katkılar ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler

Demokratikleşme, anayasa, meşru demokrasi, istibdat, çok kültürlülük, Münazarat

Abstract

One of the most urgent affairs needed in the period we are living is a liberal and a progressive constitution based on democratic values, containing universal ethical values, compromising with our own traditional reference sources, open to dialogue and agreement, enabling multiculturalism and multi-religions. Bediüzzaman's work named Münazarat (Debates) provides us with, alongside the aforementioned elements, also the principles that we can deduce from both traditions and modernity. In this study we will discuss the contributions from Münazarat into a democratic constitution.

Key Words

democratization, constitution, constitutional democracy, despotism, multiculturalism, Münazarat